

ISTORIJOS ŠALTINIŲ TYRIMAI

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

VILNIAUS UNIVERSITETAS

ISTORIJOS ŠALTINIŲ TYRIMAI

Sudarė
Darius Antanavičius
Darius Baronas

1

VILNIUS 2008

UDK 930.2(093)
Is81

Redaktorių kolegija:

Darius Antanavičius
(Lietuvos istorijos institutas)

Darius Baronas
(Lietuvos istorijos institutas)

Zenonas Butkus
(Vilniaus universitetas)

Artūras Dubonis (pirmininkas)
(Lietuvos istorijos institutas)

Mathias Niendorf
(Kylio universitetas)

Rimvydas Petrauskas
(Vilniaus universitetas)

Irena Valikonytė
(Vilniaus universitetas)

Redkolegijos adresas:

Lietuvos istorijos institutas,
Kražių 5, LT-01108 Vilnius, Lietuva
el. p. dubonis@istorija.lt

TURINYS

Pratarmė	7
----------------	---

Straipsniai ir studijos

Artūras Dubonis

Dvylika Traidenio valdymo metų: Haličo-Voluinės metraščio lietuviškųjų žinių informatyvumo klausimu	11
Twelve Years of Traidenis' Rule (About the Data on Lithuania in the Halych-Volhynian Chronicle). <i>Summary</i>	24

Darius Baronas

Pilėnai ir Margiris: faktai ir fikcijos	27
Pilėnai Castle and Duke Margiris in 1336: Facts and Fiction. <i>Summary</i>	64

Stephen C. Rowell

Ne visai primintinos kautynės: ką byloja šaltiniai apie 1399 m. mūšį ties Vorsklos upe?	67
An Almost Forgotten Conflict: What do the Sources Reveal of the Battle of Vorskla, 1399? <i>Summary</i>	89

Rimvydas Petrauskas

Riteriai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje–XVI a. pradžioje	91
The Knights in the Grand Duchy of Lithuania Between the Late Fourteenth and Early Sixteenth Centuries. <i>Summary</i>	112

Eugenijus Saviščevas

Suvaldyti chaosą: bandymas naujai tirti Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero suteikčių knygą	115
Ordering Chaos: An Attempt to Research Anew the Cartulary (księga danin) of Grand Duke Casimir of Lithuania. <i>Summary</i>	173

Laimontas Karalius

Lietuvos Metrikos <i>knygų</i> vaidmuo Aleksandro Jogailaičio kanceliarijoje (problemos aktualumas ir tyrimo perspektyvos)	175
The Role of the Books of the Lithuanian Metrica in the Chancery of Grand Duke Alexander (1492–1506) (Relevance of the Issue and Research Prospects) <i>Summary</i>	215

Raimonda Ragauskienė

Galimybės klastoti bajorijos dokumentus

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. 219

Possibilities of Forgery of Gentry Documents in the Grand Duchy

of Lithuania in the Sixteenth Century. *Summary* ..... 248*Jonas Drungilas*

Jono Gruževskio archyvo registras (XVI a. pab.–XVII a. pr.) 251

Register of Jonas Gruževskis' Archive (Late-Sixteenth – Early-Seventeenth Centuries).

Summary ..... 265*Stanislovas Pamerneckis*

Lietuvos dvarų ūkinė dokumentacija: pajamų-išlaidų knygos

XIX a. pirmojoje pusėje (Adutiškio dvaro archyvo pagrindu) 267

Economic Documentation of Lithuanian Estates: Early Nineteenth-Century Ledgers

as Exemplified by the Holdings of the Archive of Adutiškis Estate. *Summary* ..... 297***Diskusija****Algirdas Baliulis*. Lietuvos istorijos šaltinių, rašytų kirilica, kai kurios skelbimo

problemos 299

Some Problems of the Publication of Lithuanian Historical Sources in the Cyrillic Script.

Summary ..... 314***Šaltinio publikacija***

Vilniaus vyskupo koadjutoriaus Jurgio Radvilos 1575 m. liepos 4 d.

informacinis procesas (*parengė Darius Antanavičius*) 315

Processus Informativus of 4 July 1575 on Coadjutor Bishop Jurgis Radvilas of Vilnius

(Edited by Darius Antanavičius). *Summary* ..... 344***Recenzijos, Anotacijos****О. Купчинський. Акти та документи Галицько-Волинського князівства**XIII – першої половини XIV століть / Дослідження. Тексти. Львів,*2004, pp. 1282, [4]. 500 egz., 42 il. ISBN 966-7155-85-4 – (*Artūras Dubonis*) ..... 345*Mindaugas Paknys. Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai,**svečiai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006, 318 p.ISBN 9955-624-71-X – (*Darius Baronas*) 346

Apie autorius 349

Autoriams 351

Guide for Authors 355

PRATARMĖ

Šiuo tomu pradama skelbti Lietuvos istorijos šaltinių tyrimų serija, kuri sumanyta kaip periodinis tęstinis leidinys. Visose senesnes istoriografijos tradicijas turinčiose Europos šalyse nuo seno leidžiami specialūs leidiniai, skirti šaltinių tyrimų klausimams. Lietuvoje tokio atskiro leidinio niekada nebuvo ir specifinei šaltinių problematikai skirtus darbus lietuvių istorikai skelbdavo įvairioje periodikoje. Antra vertus, dar visai neseniai buvo net sunku įsivaizduoti, kad Lietuvoje galėtų būti jaučiamas poreikis turėti tokį leidinį: daugiausia buvo kalbama apie būtinybę pirmiausia kuo greičiau skelbti pačius mūsų istorijos šaltinius, kurie būtų vėliau tyrinėjami. Vis dėlto per paskutiniuosius penkiolika–dvidešimt metų situacija gerokai pasikeitė: išleista daug *Lietuvos Metrikos* tomų, po keletą *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijų ir aktų*, *Fontes historiae Lituaniae*, *Historiae Lituaniae fontes minores*, *Fontes ecclesiastici historiae Lithuaniae*, *Fontes historiae Universitatis Vlnensis*, *Lietuvos teisės paminklų* knygų, nemaža pavienių šaltinių publikacijų. Pradėta net teigti, kad pačių šaltinių tyrinėjimas jau atsilieka nuo pagreitį įgavusio jų skelbimo. Pastaruoju metu tyrimų situacija taip pat yra pasikeitusi: darbų vis daugiau ir nuosekliai gerėja jų kokybė. Tai lėmė jaunesniosios istorikų kartos, perimančios geriausias vyresniosios kartos tradicijas, vis aktyvesnė mokslinė veikla. Taigi galima trumpai apibendrinti, kad lietuvių istorikų bendruomenė jau pribrendo turėti ir leisti savo atskirą šaltinių tyrinėjimų leidinį.

Mąstant apie tokio leidinio rengimą, pečius surėmė du stipriausi Lietuvos istorijos šaltinių tyrimų centrai – Lietuvos istorijos instituto Archeografijos skyrius ir Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Lietuvos Statutų ir Lietuvos Metrikos tyrimų grupė. Idėja bendradarbiauti buvo sukonkretinta dviejų seminarų, įvykusių 2003 ir 2004 m., metu. Buvo suformuluoti leidiniui keliami tikslai ir uždaviniai: telkti bendriems tyrimams Lietuvos istorijos šaltinių tyrinėtojus lietuvius, koordinuoti darbus; pateikti nau-

jausias žinias apie istorijos šaltinių kompleksų atsiradimą, jų likimą ir proveniencijas; apibendrinti esamą Lietuvoje šaltinių tyrimų būklę, laimėjimus ir nesėkmes, numatyti tolesnio jų plėtojimo gaires ir galimybes, aptarti modernius šaltinių tyrimo, rengimo spaudai ir publikavimo būdus.

Šis tomas yra pirmas žingsnis įgyvendinant užsibrėžtus tikslus. Ir mokslininkas profesionalas, ir paprastas skaitytojas čia ras keturias kryptis, kurias leidinio Redkolegija mano esant pagrindines ir vienodai svarbias ateityje tęsiant leidinio publikavimą. Pirmoji – analitinių studijų skyrius. Šiame tome jis didžiausias ir išties išpūdingas – net 9 didelės apimties straipsniai. Visi jie atspindi dabartinę Redkolegijos sampratą, kas galėtų ir turėtų būti spausdinama šiame leidinyje: XIII–XV a. Lietuvos istorijos šaltinių problematika ir kritinė analizė (Artūro Dubonio, Dariaus Barono, Stepheno C. Rowello ir Rimvydo Petrausko, iš dalies Eugenijaus Saviščevo straipsniai), XVI–XVII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kompleksinių ir pavienių šaltinių, ypač Lietuvos Metrikos, tyrinėjimai (E. Saviščevo, Laimonto Karaliaus, Raimondos Ragauskienės, Jono Drungilo straipsniai), XIX a. Lietuvos istorijos šaltinių analizė (Stanislovo Pamerneckio straipsnis). Vis dėlto, nors redkolegiją sudaro LDK istorijos specialistai, norėtume pakviesti ir XIX bei XX a. Lietuvos istorijos tyrėjus šiame leidinyje dalintis savo archyviniais ir šaltinotyrimiais atradimais. Labai norėtusi skelbti kuo daugiau informacijos apie plačiai suprantamos lituanistikos šaltinius, kurie pasklidę ir išblaškyti po viso pasaulio bibliotekas, archyvus ar dokumentų saugyklas. Tokiu būdu galėtume geriau koordinuoti dar nežinomų ar menkai žinomų šaltinių tyrimą ir publikavimą bei prisidėtume prie jų visaverčio įtraukimo į mokslinę apyvartą.

Redkolegija yra numaćiusi skirti vietas įvairioms mokslinėms diskusijoms ir polemikoms šaltinių publikavimo ir interpretavimo klausimais. Pirmajame tome spausdinamas Algirdo Baliulio straipsnis, kuriame keliama kontroversiška mintis, kad XVI–XVIII a. Lietuvos istorijos šaltinius, rašytus kirilica, vertėtų skelbti transliteruotus lietuviškomis raidėmis. Atskirame skyriuje ketinama publikuoti dar neskelbtus reikšmingesnius dokumentus ar jų grupes, taip pat tokius šaltinius, kurie dėl problemiškos jų apimties (atskirai knygai per menki, o periodikai per dideli) sunkiai randa kelią pas skaitytoją. Pirmajame tome skelbiamas Dariaus Antanavičiaus parengtas iki šiol nežinomas Jurgio Radvilos informacinis procesas, sudarytas 1575 m. skiriant jį Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus koadjutoriumi. Be to, numatytas recenzijų ir anotacijų skyrius, kuriame planuojama spausdinti po vieną kitą didesnę recenziją apie

išėjusias šaltinių publikacijas ir kiek daugiau trumpų anotacijų. Šiame tome A. Dubonis ir D. Baronas aptaria dvi Ukrainoje ir Lietuvoje leistas šaltinių publikacijas.

Žvelgiant į ateitį, akivaizdu, kad minėtų skyrių proporcijos, žinoma, šiek tiek keisis – analitinių straipsnių skyrius turėtų kiek sumažėti, o recenzijų ir anotacijų – padidėti, bus stengiamasi siekti jų pusiausvyros ir dermės. Redkolegija nuoširdžiai dėkoja pirmo tomo autoriams už bendradarbiavimą ir kviečia juos, taip pat kitus mūsų ir užsienio tyrinėtojus, neabejingus šaltinotyros problemoms, ateityje aktyviai rašyti į leidinį. Tekstų parengimo ir pateikimo principai nurodyti tomo pabaigoje.

Redkolegija